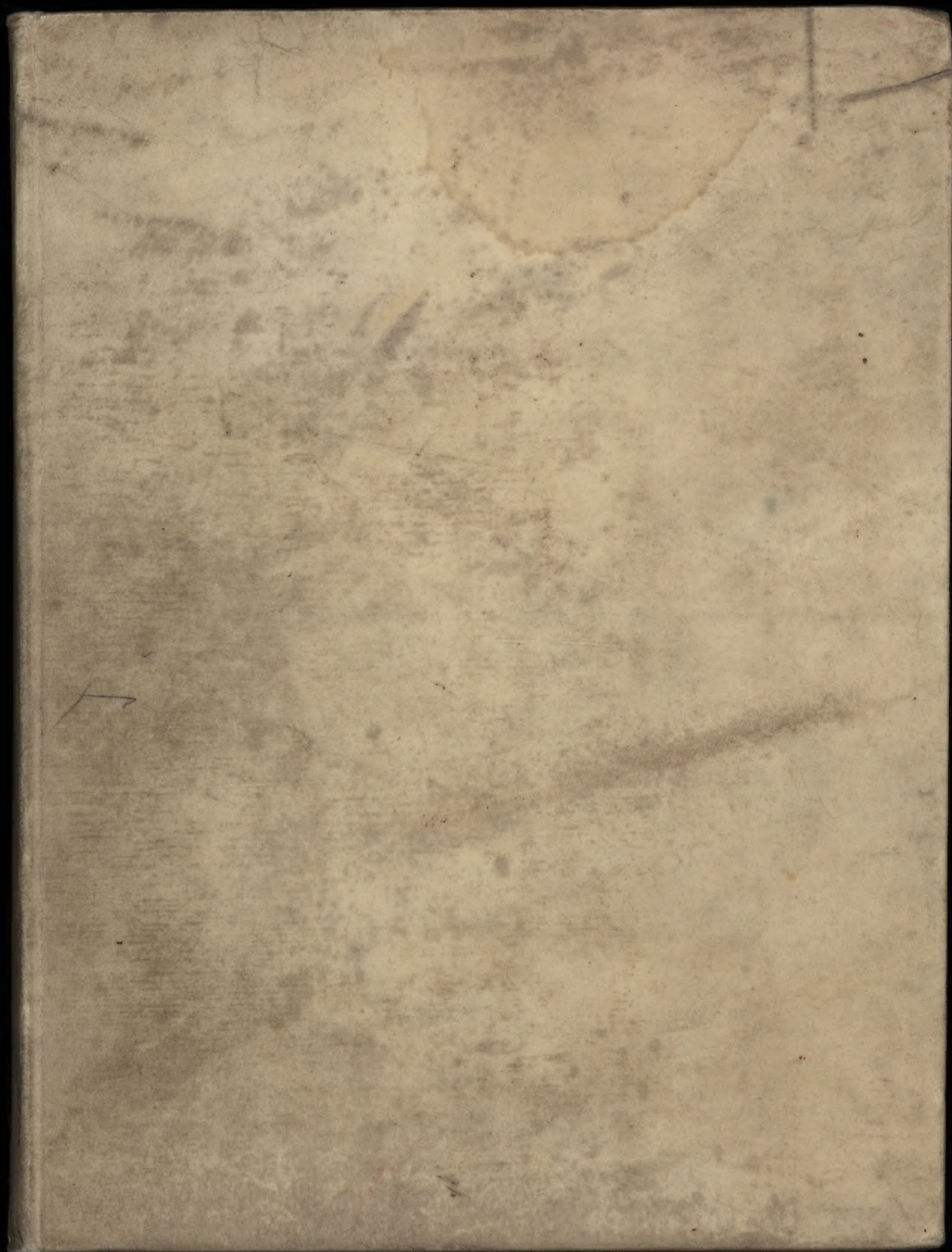

VERHAAL
Van de verövering van
't EYLANT FORMOSA,
Door de
SINESEN,
Op den 5 Julii, 1661.

Uyt het Frans vertaalt, door I. V. K. B.

Geheel Sina is tegenwoordig onder 't gebied der Tartaren gebracht / uytgezondert eenige Sinesen, die / hare hayren niet willende afscheeren / noch haar buygen onder 't Tartarische jok / op de naastgelegene Eylanden zich begeven / en met kapen en roven / in die tusschen-gelegen zeën gepleegt / aldaar hun onderhouden en vastgemaakt hebben. Een kleeremaker van 't Eylant Taywan, genaamt Equam, was onder haar in groot aanzien / vermits hyze met den anderen vereenigt / en zich meester van die Zeën gemaakt hadde / zonder onderschept / alle schepen / die hem in Zee ontmoeteden / rovende en plunderende. Dezen Equam overleden zijnde / Cocxinia sijn zoon volgde in zijn 's vaders plaats en gebied; eyndelijk een groot getal van Sinesen hem toevallende / eensdeels door de hoope des buyts / anderdeels door d'afkeerighheyt van 't Tartarische jok / en hy ziende sijn scheepsmacht vermeerdert tot 'et getal van seshondert schepen; evenwel nochtans / dat hem 't geluk niet te seer toelachte / soo lang hy geen andere vertrekplaatsen / als de Eylanden / of de Zee / en sijn Schepen hadde / verneemt door de kennis welke hy hadde in / en van 't Eylant Formosa, dat 'et Fort genaamt Zeelandia, (dat de Hollanders aldaar gebouwt hebben) en d'andere Sterkten in een soberen staat waren / gaat derhalven sijn macht overwegen / hem vastelijk voorstellende / hy moste desen aanslagh by der handt nemen / welke hem beloofde een gelukkige uytkomst / en dat niets sijn voornemen konde beletten.

't Eylandt Formosa leyt op de hooghte van 22 graden / hebbende een halve graads breete / en dat onder den Tropicus Cancer, aan 't oosten van Sina, en is 'er van gelegen 24. / en 150 mijlen van Japon. 't Fort Zeelandia, en de Stadt Taywan, zijn gebouwt op een kleyne Sandtbank / hebbende de lengte van omtrent twee mijlen / en van 't Eylandt Formosa omtrent een vierde part van een mijl gelegen zijnde. 't Fort is wat hooger verheven als de Stadt / hebbende vier Bolwerken / en onder 't selfde / na de Zee-kant / sijn noch twee andere / met 'et huys van den Gouverneur / de Magazijns /

 en

en eenige andere wooninge/ alle omcingelt met seer swaere en sterke muuren/ die vast/ en aan de muuren van 't Fort selve gehecht zijn. Rontom de Stadt is mede een lage Wal met vier halve manen: de Stadt leyt omtrent een musquets schoot van 't Fort/ en heeft omtrent de rondte van een half uur gaans; zijnde seer wel gebouwt en volk-rijk/ soo van Sinesche/ als Hollandsche Kooplieden: de Schepen konnen in de haven zeylen met haar volle lading/ en is de meeste tijdt met Sinesche schepen vervult/ die men Jonkken noemt/ de grootste die 'er aankomen/ konnen vierhondert vaten innemen/ en tegenwoordigh zijn'er noch veel grootere: hier ter plaatse brengen de Sinesen hare koopmanschappen/ en halen 'er andere wederom van daan; want de Sinesen den Hollanders niet toelaten op hare plaatsen koopmanschap te drijven. De koopmanschappen der Sinesen zijn allerley soorten van zijde werken/ seer wel gearbeyt/ als ook gout in stavens oft klompen/ en verscheide porceleynen; sy brengen 'er wederom van daan allerley soorten van specerijen/ kattoenen/ rood scharlaken en gelt; gemeenlijk woonen 'er vijf-en-twintigh of dartig duysent Sinesen, soo in seker gewest van de Stadt/ als op 't eylandt selve/ waarse alle arbeyden om 't landt te bouwen/ en insonderheyt de Suyker/ die 'er seer schoon valt.

Dese Sinesen staan onder 't gebiedt van d'Oost-Indische Compagnie/ en zijn gehouden alle maanden derthien stuyvers aan dito Compagnie hooft voor hooft te betalen; een schatting/ welke de kinderen selfs van seven jaar onderworpen zijn/ en aan de Compagnie omtrent de tweehondert duysent guldens jaarlijks op brenght. De Sinesen zijn seer genegen tot den handel/ en d'oeffening harer letteren; sy hebben omtrent de 60000 letteren/ die ook soo veel woorden betekenen; sy schrijven van boven na beneden/ en van de rechter na de slinker zijde. Zijn seer arglistig en groote bedriegers/ en dragen/ soo mannen als vrouwen/ lange rokken/ de mouwen lang en breet zijnde/ laten haar hayr langh wassen; en onder haar wort'er een groote menighte gevonden/ die 't hayr lager hangt als de knien selfs; sy knoopen 't achter 't hooft/ en steken 'er een goude of silvere naald door met een kam/ op dat 'et vast blijve; hebben verscheide soorten van hullen of kappen/ na de verscheyde hoedanigheyt der persoonen: haar aangesicht is bleek/ bruyn en plat/ haren baert lang/ doch met weynigh hayren beset; onder haar vind men ook seer blanke personen/en insonderheyt onder de vrouwen/ die gemeenlijk seer schoon/ en waarom de manspersoonen seer jeloers zijn/ schoons 'er soo veel hebben als 'er konnen onderhouden/ verlatense mede alsse willen: want dikwils verruylen of verkoopen syse/ maar behouden 'er altijt eene onder alle d'andere/ welken zy trouwen/ en alle de kinderen uyt dese geboren/ zijn erfgenamen; de vrouwen worden den meesten tijdt in huys gesloten/ en alsse al eens uytgaan/ zijnse bedekt/ en met eenige kleyne jongkens vergeselschapt: sy hebben alle seer kleyne voeten/ en in hare jonkheyt bewinden syse soo sterk/ datse daar door/ tot hare jaren gekomen zijnde/ groote moeyte hebben om te gaan.

Wat haren Godsdienst aangaat/ daar op staanse seer hertnekkelijk/ en onder alle de Sinesen/ die op 't Eylandt Formosa zijn/ is 'er geen/ die een Christen zy. Sy gelooven dat 'er een Godt is/ die almachtigh is/ welken sy in hare taal *Isby* noemen; gelooven mede dat er Duyvels zijn/ welken

sy *Kouy* noemen; sy offeren aan hem / seggende / dat den Duyvel quaat is / en haar quaat doet / en datse hem te vrede stellen door hare offerhanden: maar Godt / seggense / doet haar geen quaat / waarom sy ook hem selden offeren. Sy hebben mede op hare Autaren / 't beelt van eenen Sinees, welken sy seggen een vermaart persoon geweest te zijn / en daarom ook hem *Joosje* noemen / desen offeren sy / en tot hem richten sy hare gebeden. Sy hebben 'er noch een ander / welken sy *Chekoua* noemen / hem / alsse haar in gevaar bevinden / geduurigh aanroepende. Sy en hebben op Taywan geen plaats of gelegentheyt / waarse by een konnen komen / om aldaar hare devotie en offerhande te plegen / een yegelijk van haar oeffentse in sijn huys in 't besonder; want de Hollanders niet toe en lieten / datse tot die dingen een bestemde plaats hadden. Alsse hare offerhanden aan *Joosje* doen / soo bereydense den Autaar / daar hy op staat / en stellen op de twee eynden / twee kopere vaten / in welken sy haar riekend' hout branden / dat geduurigh is rookende / een darde vat stellense recht voor haren Afgod / waar inse een groote menigte van kleyne stokjens werpen / hebbende de dikte van Waslicht / welke sy van een seker deegh / waar in allerley soorten van welriekende kruyden vermengt zijn / maken: dese stokjens opgesteken zijnde / branden als lont / hebben maar een kool / en geven van haar een seer aangenamen reuk. Wat den Autaar belangt / wort met gekookt vlees / als van Geytkens, Herten, Varkens, en Gevogelte versien / opgedist zijnde in schoone Porceleyne schotelen; daar na stellense haar rontom den Autaar / een onder haar het gebedt doende / 't welk hy niet klaarlijk uytspreekt / alsoo hy 'er de helft tusschen sijne tanden van uytmompelt: dit gedaan zijnde / buyght hy het aangesicht verscheyde malen tot 'er aarde toe / alle d'andere dit ziende / doen van gelijken. Sy hebben ook papier / (besonderlijk daar toe bereydt) datse / met bladeren van goudt bedekt / en 't selve in riemkens gesneden zijnde / verbranden / en in de lucht werpen / seggende: *Camchia Yosse*, 't welk betekent / 't is een offerhande welke wy u aandoen Joosje. Vorders / als alle hare dienstplegingen gedaan zijn / nemense alle de voorseyde spijse van den Autaar wech / en setten die op een andere Tafel / aan welken zy haar nedervoegen en goede cier maken. De vrouwen en zijn 'er noyt tegenwoordigh / alsse hare offerhanden doen. Sy hebben mede een plaats waarse hare dooden begraven / deselve leggende in een kuyl / welken sy van boven met een steene boogh bemetselen / makende een kleyn deurtje in deselve boogh / van omtrent een voet hoogh / en brengen aldaar / met 'et lijk / gekookte spijsen en haren drank met rijs / al 't welke sy voor desen kuyl neder setten / en staan laten / seggende / dat 'et een offerhande is / welke zy den Duyvel aandoen. Sy huuren mede vrouwen om te weenen en huylen / als 't lijk ter aarde gebracht wordt / voor uytgaande en roepende / Waarom zijt ghy gestorven ? hebt ghy gebrek gehad van spijze, rijs ? &c. noemende alles wat tot 'et onderhout des levens van nooden is / en daar na roepense en huylense / Waarom zijt ghy dan gestorven ? De vrouwen en eten op gemeene malen met haar mans niet. Wanneer de Sinesen op dit Eylandt geene vrouws persoonen ontmoeten / die haar bevallen / soo ontbieden sy 'er uyt Sina, schrijvende aan hare vrienden of bekenden / die haar dan vrouws-persoonen over senden; ja doen 'er koopmanschap mede /

als of 't maar een gemeene handeling was. Op 't Eylandt Formosa zijn een groote meenigte van Sinesen, die 'er geduurigh woonen/ en de aarde laten bebouwen/ welke zy van de Compagnie op interest nemen. De Wilden van 't voornoemde Eylandt en mogen de Sinesen niet seer wel lijden/ maar niet te min moeten sy se verdragen.

Daar woonen ook in een yder Dorp van dit Eylandt Pachters/ die 'er gestelt zijn/ om de Herten op te koopen/ door de Wilden gevangen/ en om der selver vleesch op te drogen/ dat dan na Sina gesonden wordt; de huyden worden aan de Compagnie verkocht/ diese alsdan na Jappon verzenden. Alle de Dorpen worden verhuurt/ ik sal hier de besonderste noemen/ aan de noord-kant hebje Sinkam, Baklouam, Soulan, Mattaw, Toulissant, Takays, &c. en wat verder naar 't noorden zijn noch twee kleyne Sterkten/ omtrent twaalf mijlen d'een van d'ander leggende/ als Quilam en Tamsuy, eertijts door de Portugesen gebouwt/ en in 't jaar 1634/ of 1635. door de Hollanders verövert. In yder deser Sterkten zijn gemeenlijk veertigh Soldaten tot besettingh/ en zijn omtrent 60 mijlen van Taywan gelegen: aan de suyd-wester-kant hebje Farbrou/ omtrent 25 mijlen van Taywan, en tot besetting heeft dese plaats gemeenlijk 30 Soldaten/ en een Luytenant. Wat verder hebje Pansoy, Akaw, Etné, Soutenauw, en Tiċtayan, welke de vergelegenste en laatste der Dorpen is/ daar de Hollanders erkent worden. In een yder deser Dorpen/ en insonderheyt in die/ strekkende naar 't Noorden/ onderhoudt de Compagnie seven oft acht Schoolmeesters/ die de jonge jeucht in haar eygen taal onderwijsen/ en lesen en schrijven leeren/ met onse letteren. Een gedeelte van de Bijbel is mede in haar eygen taal overgeset/ en in Hollandt gedrukt/ en verscheyde andere kleyne boekskens meer/ om te leeren lesen.

Alle dese Dorpen zijn seer volk-rijk/ en in yder der selven placht de Compagnie een of twee Bevelhebberen te stellen/ gekoren uyt de inwoonderen des landts/ en hadden volkomen gebiedt over d'inwoonders hares Dorps/ en tot een teken van haar bevel en gebiedt/ wierde haar gegeven een versilverde ysere stok/ 't wapen van de Compagnie daar op gegraveert zijnde. Alle de Wilden van Formosa oeffenen haar seer sterk in 't schieten der pijlen met de boogh/ en in 't swemmen/ en insonderheyt in 't loopen; en ik geloove dat 'er geen volk ter werelt hier in haar te boven gaat; daar zijn geen paerden die soo langh/ als sy/ loopen konnen; wanneerse loopen/ soo dragense in beyde haar armen een stuk seer blinkend yser/ 't welk een geluyt van sich geeft als van een groote schel/ en waar mede sy haar bemoedigen te loopen.

De Gouverneur van dit Eylant placht alle jaren een Landtdagh te houden/ op welken alle de Hopmannen en Voornaamsten van een yder Dorp verplicht waren te verschijnen/ en van hare bediening en handeling rekenschap te geven/ en wierd als dan het gemeene volk gevraaght/ offe iets tegen haren Hopman in te brengen/ en onder malkanderen eenigh verschil of oneenigheyt hadden; wantse alsdan met malkanderen vereenigt wierden; en na datse alle gehoort waren/ wierdense alle vermaant haar wel te dragen/ en niets tot nadeel van de Compagnie by der handt te nemen/ welke haar versekerde in rust en vrede t'onderhouden/ en tegens

hare

hare vyanden te beschermen: dit gedaan zijnde wierdense met kleyne geschenken vereert/insonderheyt de Hopmannen/aan welken men schoone Japonsche Rokken en Hoeden gaf/'t welk haar seer aangenaam was/en wel te vreden stelde: daar na wierd voor haar aangericht een groot Gastmaal/overvloedig van allerley spijzen/en dat in een bestemde plaats/waar somwijlen seven of achthondert Wilden aan tafel gesien wierden. Dit deede de Compagnie om de gemoederen van d'inwoonders deses Eylandts tot haar te trekken/en alsoo in goede eenigheyt te houden; want alsmen haar van doen heeft gehad/sy hebben terstont bereydt geweest/en noyt geweygert op 't eerste gebodt te verschijnen; ja men dedense dikwils de wapenen in de handt nemen tegens haar eygen natie/wanneerder eenige gevonden wierden die haar wederspannigh en ongehoorsaam toonden. En hierom is 't dat de Sinesen niets durfden onderstaan tegens de Compagnie/want alreeds eenige seer strengelijk gestraft waren geweest in 't jaar 1653/welk het jaar was dat ik 'er aanquam/en daarom den E. Leser d'oorsaak hier van kortelijk verhalen sal.

Eenige der Sinesen, en onder anderen die 't Hooft soude zijn/genaamt Fayet, spanden te samen/om alle de Hollanders die op 't Eylandt waren/uyt te roepen/en haar meester van 't Fort te maken/en dat door een verraat seer verradelijk aangeleght; want de besetting/welke in 't Fort lagh/niets te sterk was. Ten dien eynde dan vergaderense op 't Eylandt/en brengen by een omtrent d'achtduysent mannen/waar van Fayet 't hooft soude zijn/als geseght is. De Sinesen in de Stadt Taywan woonende/waren mede op haar kant/en hadden ordre eerst te beginnen. Den aanslagh dan soude zijn den Gouverneur met de meeste van sijne Officieren te vergasten/'t geen doen dikmaals genoegh geschiede/en geduurende 't Gastmaal soude mense alle doodt slaan. Om dese moort te begaan hadde een yegelijk van haar onder hunne rokken een Ponjard verborgen; en wat de twaalf Soldaten belangde/die den Gouverneur gemeenlijk volghden/als hy uyt het Fort gingh/die soudense dronken gemaakt/en daar na ter neder gehouwen hebben/voorts aantrekkende hare klederen en wapenen/en haar voor de poort van 't Fort aldus vertoonende in selver ordre als 'er den Gouverneur placht in te komen/soudense na haar voornemen/haar 'er meesters van gemaakt/en aan haar volk/die dan souden gereet geweest zijn/ingang gegeven hebben. Twee dagen te voren eer desen aanslag sou aangaan/namen dese Sinesen drie of vier van d'onsen/welken sy een seer wrede doodt aandeedden: wy vonden 'er een van d'onse die onthoofd was/sijn schamelheyt in de mondt hebbende; ook wierd 'er gevonden een swangere hollantsche vrouwe/welken sy de buyk opgesneden/het kindt daar uyt gehaalt/en tot hutspot bykans gekapt hadden. Dit verraadt wort door den broeder selfs van die 'er den autheur van was/ontdekt/want hy dachte/dat by aldien 't niet wel uyt en viel/aan niemant quartier soude gegeven worden/waarom hy by hem selven besluyt d'aanslagh bekent te maken/op hope van vrydom en een goede vergelding te genieten/gelijk ook geschiede. De Gouverneur hier van verwittight zijnde/doet terstont alle de Wilden van d'omleggende Dorpen/'s daaghs daar aan/op een bestemde plaats/gewapent by een komen/en wy wierden ondertus-

 schen

schen belast / omtrent twee hondert in 't getal / haar te gemoet te trekken. Ten dien eynde wierden 'er Chalouppen geordineert / waar mede wy langs 't Eylandt voeren / en komende ter plaatse van hare Rendevous / sagen wy op den oever van de Zee omtrent d'acht duysent Sinesen, die ons standtvastelijk verwachteden ; hare wapenen waren Pieken / Sabels / Pijlen / en weynigh Musquetten / die veel kleynder als d'onse waren. In 't begin toondense haar stout en moedigh genoegh / maar als wy wat nader quamen / en met haar in goeder ordre begonden te schermutseren / namense de vlucht in een Dorp / omtrent twee musquetschooten van den oever des Zees gelegen. Daar waren 'er onder haar / die Dekens met kattoen gevult en doornaapt / drie of vierdubbelt rontom haar lijf gewonden hadden / meenende dat de musquetkogels daar niet konden doordringen / maar wierden wel ter degen in haar meening bedrogen. Ondertusschen sy in dit Dorp zijnde / en haar tot het selve vervolght hebbende / staken wy 't in de brandt / alsoo datse genoodtsaakt wierden van daar te retireren. 's Daaghs daar aan hadden wy omtrent de drie duysent Wilden by ons / die ons geen groot voordeel deden / als na datwe de vyant op de vlucht gebracht / en verslagen hadden : want alsdoen sy haar vervolghden / en hieuwen 'er in de tijdt van drie dagen een ongelooflijk getal van onder de voet. Men had haar belooft voor yder hooft een vaam linne / en sy brachten 'er soo veele / dat / omse t'ontlasten / men haar geboodt alleen d'ooren te brengen. In de tijdt van drie dagen wierden 'er meer als ses duysent door de Wilden om 't leven gebracht / en soo men haar had laten voortgaan / sy souden in korten tijdt 't geheele Eylandt ontvolkt hebben. Alle die haar stil in de Stadt Taywan gehouden hadden / wierden van desen vreeselijken slagh bevrijdt / maar 't koste haar daarom niet te minder gelt. 't Hooft van haren Generaal wierd op een staak nevens de galgh geset. Men vingh 'er ook drie van die / welken eenigen van d'onsen vermoort hadden / die in 't openbaar / en in 't aansien van alle de Sinesen, die in de Stadt gebleven waren / met 'er doodt gestraft wierden. Eerst wierd de plaats des gerichts in 't rondt met Soldaten beset / daar na wierd 'er een groot vuur ontsteeken / daar by een bank en een pilaar opgerecht was / waar aan d'eerste / en soo voorts d'andere twee / naakt en levendigh vast gemaakt wierden. De Scherprechter snee eerst hare mannelijkheden af / en sloegh haar daar mede in 't gesicht / de selve daar na in 't vuur werpende ; hier na wierden haar de buyken opgesneden / en hare herten levendigh daar uyt gehaalt / welken de Scherprechter op 't punt van sijn mes stekende / en aan alle d'omstaanders vertoont hebbende / daar na ook in 't vuur wierp / gelijk mede alle hare ingewanden : aldus gestelt zijnde / wierden van de pilaar ontbonden / en op een bank geleght / eerst het hooft / en daar na 't lichaam in vier quartieren afhouwende. 't Is te verwonderen / dat dese drie de doodt / sonder een woort te spreken / standtvastelijk verdroegen / d'eerste riep maar eens of tweemaal *Ah Chekoua* : voorts wierden haar quartieren langs de wegh op raderen geleght. d'Overige Sinesen dit gehoort hebbende / sonden terstont Afgesondenen aan den Gouverneur / met namen Nicolaas Verburgh van Amsterdam, hem vereerende groote schenkagien / en versochten pardon / haar op 't beste alsse konden verschoonende / met eenen beloovende van noöyt yets tegens

de

de Compagnie by der handt te nemen. De Gouverneur hadſe alle wel konnen om den hals brengen/maar dat ſoude tot groot nadeel van de koopmanſchap geſtrekt / en aan de Compagnie ſeer merkkelijke ſchade veroorſaakt hebben / vermits de Sineſen haar alle jaar groote inkomſten opbrengen.

't Jaar daar aan / namelijk 1654 / wierden daar twee Compagnien Vuurroers / yder van ſeſtigh man / gecommandeert / waar onder ik mede was / om 't Landt en voorts alle de Dorpen te gaan beſichtigen / en eenige/ die afgevallen waren/ wederom tot gehoorſaamheyt te brengen : Dit wierd gemeenlijk alle drie oft vier jaren gedaan / op dat de Wilden in bedwang en vreeſe mochten gehouden worden. Wy voeren ter Zee tot Panſoy toe / gelegen van Taywan omtrent vijf-en-twintigh mijlen / waar wy twee hondert Wilden by ons namen / om onſe levens middelen te dragen / en beſichtighden alle desſelfs omleggende Dorpen / waar van d'inwoonders ons ſeer wel ontfingen / ons met herten en wild verkensvleeſch / en met een ſekere drank / genaamt *Machiko*, onthalende : deſe drank wordt gemaakt van rijs / en is ſoo ſterk als wijn / de ſmaak is aangenaam / inſonderheyt/ alsſe achtien of twintigh jaren out is. Sy bewarenſe in groote potten met aarde bedekt / en daar worden huyſen gevonden / waar 'er wel tot drie hondert in 't getal zijn. Sy bewarenſe ſomwijlen wel dartigh jaren : want hoe ouder / hoe ſterker datſe is. Wanneer haar een kindt gebooren wordt / ſoo makenſe van deſen drank twee of drie potten / en ſy en drinken 'er niet van/ voor en aleer ſy 't ſelve ten huwelijk uytgeven. Alle zijnſe ſeer tot deſen drank genegen / en 't is ook 't grootſte onthaal / waar mede ſy yemant beſchenken / die haar komt beſoeken. Wy quamen tot in 't geberghte / waar de Wilden ons vijandigh waren / ſy leyden ons verſcheyde lagen / en op de wegen / die ſeer naauw en engh zijn / ſtakenſe in d'aarde kleyne ſpitsjes/ gemaakt van een ſeker hard hout / en waren ſoo ſcherp en ſpits als een els / waar door veele van d'onzen gequetſt wierden / en dat met groot gevaar. Wy ſtaken de brandt in hare Dorpen en verbrandeden alle hare rijsvelden / welk 't grootſte quaat was dat wy haar konden aandoen / en doorliepen alſoo 't Landt in vijf of ſes weken / maar wierden eyndelijk genoodſaakt te vertrekken / om dat de meeſte part van ons volk ſiek wierd. Men vond overal grooten overvloet van vruchten / en inſonderheyt Ananas / Kokos / 't welk veroorſaakte dat veele van d'onſen / ja bykans alle de buykloop kregen. Ik bemerkte dat onder alle deſe Wilden een groote verſcheydentheyt van ſpraak was/ en dikwils gebeurde het / dat twee Dorpen / omtrent drie of vier mijlen van een ander gelegen / malkanderen niet en verſtonden ; en eer dat de Hollanders haar daar meeſter van gemaakt hadden/ ſoo warenſe in een geduurige oorlog/ Dorp tegens Dorp/ en inſonderheyt die van 't geberghte tegens die / die 't platte Landt bewoonden. Wy vonden ook in hare huyſen hoofden en gebeenten van hare vijanden / welken ſy bewaren als zegetekenen voor hare nakomelingen / en wanneeer d'een tegen den ander uyt ging / ſoo en ſloegen ſy niet alle gelijk / maar d'een tarten den anderen uyt : als 'er dan twee troupen by een quamen / ſoo trad 'er een uyt den hoop / die den ſlagh eyſchte / gewapent met een ſchildt / twee kleyne houwertjes / van een anderhalf voet lang / een grooten

grooten pijl / die gespannen zijnde / haar in plaats van een boogh diende / en vijf ses kleyne pijlen. Terstont vertoonde sich een ander van d'andere party met deselve wapenen versien / en vochten soo lang / tot dat d'een of d'ander d'overhandt hadde. Den overwinnaar sloegh dan 't hooft van den verwonnen af / 't welk hy tot de sijnen gebracht hebbende / sy gesamentlijk / als zegenpralende / na huys keerden; alwaarse alsdan dit hooft op koolen gebraden hebbende / met groote dienstpleging / de herssenen van aten / daar onder haren drank *Machiko* drinkende: maar tegenwoordigh levense alle in vrede / en wanneerse eenigh verschil hebben / men vereenigtse terstont.

De Compagnie / doen sy meester van dit Eylandt was / en konde op 't selve geen Soldaten uytsenden / dan op een sekere tijdt van 't jaar / als in de maant van November, December, Januarius, en Februarius, in die maanden zijn de rivieren geheel laagh / en men kanse na wensch passeren; maar in d'andere tijden des jaars / zijnse soo breed en hoogh van water / dat het onmogelijk is die over te gaan. Wy passeerden 'er eene dicht by Soutenau, welke doenmaals omtrent de breedte van een pistoolscheut hadde: maar des Somers isse wel een anderhalf mijl breet / te weten op eenige plaatsen / en soo diep / dat 'er de grootste scheepen soude konnen in varen. Het afloopen van 't water is uyttermaten snel / komende uyt het geberghte / waar 't somwijlen drie geheele maanden regent; en dit alles en belet de Wilden niet / soo wel de vrouwen als de mannen / dese rivieren al swemmende over te komen / wantse alle goede swemmers zijn. En wanneer 't gebeurt dat eenige van d'onsen dese rivieren moeten passeren / soo nemense vier van die Wilden / die haar op kleyne stoeltjes / daar toe gemaakt / overbrengen; en konnen mede een gewapent Soldaat / daar de rivieren op haar breedste zijn / sonder hem nat te maken / overdragen. 't Landt is vol van sulke rivieren / maar zijn alle niet even groot.

Het Eylandt Formosa is groote en vreesselijke aardbevingen onderworpen / die gemeenlijk op 't eynde van 't jaar geschieden. In t jaar 1655. geschieden daar een seer groote / welke omtrent drie weken duurde: want als men water in een bekken dede / sagh men 't selve geduurigh sich bewegen. d'Eerste bewegingh of aardbeving dede in de Stadt groote schade / en selfs aan de muren van 't Fort; men ging in de huysen niet / als met vreese / altijdt beangst zijnde datse neder soude storten. De gestukken Kanons die op de Bolwerken leyden / rolden met hare Roopaarden uyt hare plaatsen. Een seer schoonen Tooren / boven plat / borst van boven tot beneden / en in 't Landt de Bergen van gelijken. De Sinesen seggen dat het de Duyvel is die dit doet / en vermids hy vertoornt is / daarom d'aarde beweeght; en gelooven datse hem door hare offerhanden / diese alsdan met groote aandacht doen / konnen versoenen: en watje ook door natuurlijke reden haar het tegendeel wilt aanwijsen / sy en souden het niet gelooven.

Gelijk dit Eylandt aardbevingen / alsoo is 't ook sware en schrikkelijke winden en tempeesten onderworpen. Onder andere in 't jaar 1656. den 7. October geschieden daar een seer geweldige storm / ja soo krachtigh / dat d'oudste inwoonders deses Eylandts mosten bekennen / noyt diergelijken beleeft te hebben. Ik was doenmaals met mijn veerthienen gecommandeert op een kleyn Eylandeken dicht aan de kust / omtrent vijf mijlen van

ons

ons Fort gelegen / waar wy ons alle bevonden in groot gevaar / hoewel dat wy op een kleyne hoogte waren / welke de Zee / op zijn hoogste zijnde / noyt naderde : omtrent te vier of vijf uuren des avonts begon de Zee op te swellen / en een swaren noorden wint te waayen / den Hemel met wolken bedekt / en met blixemen vergeselschapt zijnde / voorseyde ons een vreesselijken storm. De wint na 't westen keerende / bracht ons toe een swaren stag-regeen / meer en meer vermeerderende / als ook de Zee in hoogte. Omtrent te negen of thien uuren nam de windt onse plaats / daar wy onse wacht hielden / wech ; waarom wy genootsaakt wierden ons in een kleyn Keukentje te begeven / om voor de regen bevrijdt te zijn. Wy hadden mede een Chaloupe / doch 't was onmogelijk deselve te behouden / vermits de Zee geduurig toenam in hoogte / en ter plaatse daar wy waren / aanspoelde / 't welk ons uyttermaten dee vreesen. Wy namen terstont onse kleyne hoogte in / op dat de Zee ons de weg niet af en sneede ; nauwelijks op de hoogte gekomen zijnde / sagen wy ons met het water omcingelt in 't donkerste van de nacht / sonder eenig middel onser behoudenis voor handen te sien. De storm-wint was soo swaar en sterk / dat wy gedwongen waren mallkanderen dicht by 't lijf te vatten en vast te houden / vreesende dat de wint ons anders soude wech genomen hebben. Aldus bleven wy de geheele nacht op dese kleyne hoogte/de Zee rontom ons siende/ en dat noch 't schrikkelijkste van allen was / was / dat de plaats daar wy op stonden / oogenschijnelijk verminderde ; want de baren van de Zee groote stukken daar van wech namen / alsoo dat maar wy een kleyne plaats behielden / waar wy effen ons konden byeen houden/allen oogenblik verwachtende/dat alles onder onse voeten door 't gewelt der baren / soude wech gespoelt worden. De wint liep in dese nacht om en wederom / makende een keer van 't kompas / en de Zee rees van 's avonts ten vijven tot 's morgens ten vijf uuren/ waar na sy begon af te vallen / en de wint af te nemen. Naderhandt verstonden wy / dat te Taywan in die selve nacht meer als 2000 menschen verdronken / desgelijks alle de kleyne Barkjes der Sinesen vergaan en verbrysselt waren ; daar waren doenmaal ook twee Schepen in de haven / waar van 't een omgekeert / en 't ander gehouden was syne masten te kerven / een saak bykans noyt in een haven gebeurt. 't Fort was mede in groot gevaar / vermits 't maar op sandt gebouwt is. 's Daags daar aan was men besig genoeg om de verdronke lichamen te begraven / die de Zee op 't strandt geworpen had. Hondert en vijftig van d'onsen / en veele Sinesen schooten daar het leven by in. Daar was ook een Redoute gebouwt aan d'oever van de Zee / te weten aan d'ander zijde van de haven / een kanonscheut van Taywan , welke met alle die daar in waren versonk / schoon de muren de dikte van twintig voet / en niet langer als dartig jaren gebouwt hadden geweest. Noyt hadden d'inwoonders van dit Eylandt de Zee soo hoog sien rijsen als in dese nacht. De Stadt was 'er seer van beschadigt / want verscheyde Huysen door den swaren storm omgevallen waren.

Ik sal hier kortelijk verhalen / 't geen ik te Taywan verstaan heb van den staat der Sinesen met de Tartaren, welken in't jaar 1650/ of 1651 in Sina vielen met een machtig heyrleger / en in korten tijdt verscheyde landen en Provincien in namen. Sy hadden by haar een groote menigte van Christenen /

 als

als ik van de Sinesen selfs verstaan heb / en als de Tartaren eenige Provincien hadden ingenomen / soo deedense die Sinesen de wapenen aannemen / haar dwingende ten oorlog tegens haar eygen volk te gaan / den Tartar aldus sijn macht altijt behoudende. Te dier tijdt stierf den Sineeschen Koning (eenige gevoelen dat hy hem selven soude vergeven hebben) had mede een groote macht by een / waar over bevelhebber was eenen genaamt *Teko*, die / na dat hy verscheyde slagen / doch altijdt meest d'onderlaag lijdende / gedaan had / eyndelijk om den hals met sijn meeste macht raakte / 't welk de verovering der Tartaren voorspoedig maakte. Daar was in een der Zee Provincien / genaamt Chinchen, een Gouverneur / met name Koesinia, desen siende de staat des landts in groote ongelegentheyt / besloot te behouden 't geen hy besat. Ten dien eynde bracht hy een machtig heyr in sijn Provincie op de been / en vergaderde alles wat hy kon / van 't verslagen leger by een / en trok alsoo den Tartar te gemoet / hem vorderen ingang belettende. Verscheyde slagen geschieden 'er tusschen hem en den Tartar / in welken nochtans 't geluk hem niet te seer toelachte. Middelerwijle sond Koesinia een Gesant aan onsen Gouverneur / hem versoekende / dat / soo hy van den Tartar geslagen wierd / hy hem wilde toelaten met het overig volk na 't Eylandt Formosa sijn vertrek te nemen / hoewel hy hem doenmaals noch sterk genoeg bevond om den Tartar langen tijdt te wederstaan / 't welk hem afgeslagen wierd / doch met soodanige bepaling / dat hy in die gelegentheyt aldaar wel mochte komen / maar niet sijn volk. Desen antwoort verstaan hebbende / sendt voor de tweedemaal sijn Gesant / en doet belasten aan alle de Sinesen op Formosa woonende / datse in een maant souden maken by hem te zijn / op straffe van prijsmaking aller harer goederen / diese in Sina souden mogen hebben / of dat / by aldien hy haar hier of daar konde betrappen / het hooft souden laten af slaan. Bykans de helft gehoorsaamde sijn bevel / en de rest bleef daar. Hy verbood mede dat gene Jonken na Taywan mochten varen ; met eenen ons ook den oorlog aanseggende / alsoo dat in anderhalf jaar geen Jonken uyt Sina aanquamen ; niettemin namen wy 'er somwijlen eenige op hare kusten. Koesinia toonde ondertusschen sijn uytterste en laatste kracht tegen de Tartaren, en kreeg in een slag eenig voordeel. Maar eyndelijk siende waar 't henen soude loopen / versocht met den Tartar vrede te maken / gelijk 't ook geschiede / en dat op goede voorwaarden / want hy voor hem bykans drie geheele Provincien behielt : maar dese vrede strekte sijn gantsche natie tot groot nadeel / vermits in 't accoort tusschen hem en den Tartar besloten / bedongen was / dat de Sinesen haar hayr souden afsnijden / datse seer lang laten wassen / als voor henen gesegt is / en daarom is 't dat tegenwoordig seer weynig Sinesen op Formosa komende lang hayr hebben / als alleen maar een vlokje op 't bovenste van haar hooft / de rest afgeschooren zijnde / op de wijs der Tartaren, 't welk een teken van onderdanigheyt is ; waarom ook de Sinesen die op Formosa bleven / doe Koesinia haar op ontbooodt / na Sina niet en willen wederkeeren / alleen maar op datse haar hayr mogen behouden / datse anders souden moeten afsnijden / soose daar wederkeerden. Na dat Koesinia met den Tartar in vrede was / versochten de Sinesen, die op Formosa gebleven waren / aan onsen Gouverneur / dat hy met hem

vrede

vrede maken / en in sijnen naam een Gesant senden sou / met eenige schenkagien / die sy beloofden te betalen / en alle d'onkosten van 't Gesantschap; want het waren alle rijke Kooplieden / en sochten hare koopmanschap te vervolgen: de Gouverneur wenschte het alsoo seer als de Sinesen / maar hy begeerde / dat het uyt haren naam soude geschieden; waarom dat hyse ook alle dee vergaderen / en koos een van d'aansienlijkste onder haar uyt / dien hy met Brieven / in 't Portugees geschreven / afsond; en stuurde hem tot een schenkagie twee schoone Paerden met hare geborduurde Zalen en gereetschap / twee paar uytnemende fraaije Pistolen met silver ingeleydt / thien of twaalf stukken schoone Scharlakenen / en eenige silvere Kanten / met een grooten Spiegel. Koesinia swarigheyt makende over eenige Voorwaarden die hem voorgestelt wierden / sonden terstont den Ambassadeur wederom. De tweede maal afgesonden zijnde / wierd de vrede / na wensch met hem gesloten / en gaf verlof aan zijn volk / datse sonder schreum met ons mochten handelen / als voor desen; desgelijks aan de Sineseu van Formosa vryheyt om in Sina te komen en koopmanschap te drijven; 't welk de Sinesen van Taywan seer aangenaam was; want bykans in twee jaaren geen Jonken uyt Sina gekomen en waren.

Dese Sinees, welke op dit Eylandt vondt / alles wat hem in sijne andere vertrekplaatsen ontbrak / keerde sijne gedachten daar geheel henen / te meerder / alsoo hem kenbaar was / als gesegt is / dat de Sterkten van dit Eylandt in een soberen staat waren. De Gouverneur dan 't voornemen van desen Sinees vernomen hebbende / had den Raadt van Indien / welke te Batavia gehouden wordt / daar van verwittigt; maar terwijlmen hem bystant en hulpe bereyt / vertoont sich *Coxcinia* onder 't Eylandt / in de maant van Maert, des jaars 1661 / met ses hondert Jonken / of welgemonteerde Schepen / en van alles wel voorsien. Hy met sijn volk te landt komende / neemt terstont 't Fort Stegan in / en d'andere van 't Eylandt / en maakt sich meester van de Stadt en van de woon-plaatsen der Wilden; maar gelijk hy dachte / dat hy 't principaalste Fort / genaamt Zeelandia, soo licht niet soude konnen veroveren / doet daarom de Hollantsche Predikanten en Schoolmeesters by hem komen / die alreede in sijne handen gevallen waren; onder anderen spreekt hy den Predikant Handtbroek aan / en belast hem met d'andere Predikanten na den Gouverneur van 't genoemde Fort te gaan / en hem kenbaar maken / dat soo hy 't Fort overgaf / hy / noch de goederen / noch Hollanders, in 't minste beschadigen / maar alle op 't Eylandt in vrede sou laten leven; doch hier in weygerig zijnde / hy niemant sparen / maar te vuur en te swaerd verdelgen sou. De Gouverneur / met name Cojet / gaf tot antwoort / dat hy door eede verplicht was 't Fort te beschermen en te bewaren. De Predikanten in 't gemeen vertoonden hem dat het leven van alle de Hollanders aan sijn antwoort hing: dit mocht niet helpen / maar send haar wederom / met een verklarende sijn groote droefheyt / haar siende in sulken uyttermaten ellendigen staat / en dat 't et hem onmogelijk was / ja niet konde den dienst aan de Compagnie schuldig / niet voeten treden. Coxcinia desen antwoort gehoort hebbende / geeft terstont last aan alle de Hollanders de handen te slaan / sonder iemant / 't zy man / vrou / of kinderen / te ontsien of sparen; 't bevel was nauwlijks gege-

Vervolg van 't verhaal der verovering van 't Eylandt *Formosa*.

gegeven / of desen gruwelijken moort / wort met duysent / ja bykans onbedenkelijke wreetheden midden op 't velt in 't werk gestelt en uytgevoert.

Ondertusschen tot bystant en hulpe van 't Fort / quamen 'er negen Hollantsche Schepen aan ; 't Soldate-volk dat op de selve was / voegde sich by die van t Fort / die gelijkerhandt op een Sterkte / welke de Sinesen, op een plaats Baxenboy genoemt opwierpen / om daar 't kanon te planten / en van waar sy 't Fort meenden te beschieten / aanvielen ; maar vonden daar wel ses duysent Sinesen, haar in seer goede order verwachtende / alle gewapent van den hoofde tot de voeten / en behangen met witte en blinkende wapenen ; alsoo dat die desen hoop van verre sag / al op een tinnenberg sijn oogen sloeg. De Sinesen ontfingen haar met sulk een opset / datse de vlucht gedwongen wierden by der handt te nemen / na datse omtrent de vierhondert dooden ter plaase gelaten hadden. De Schepen op de Ree leggende / wilden ook iets onderstaan / en gingen haar onder de Sineesche Jonken vermengen ; maar die haar daar 't diepst in begaven / hadden moeyten genoeg om 'er van bevrijd te werden / want sy wierden met een groot getal deser Jonken omcingelt / uyt welken een ongeloof lijk getal van Sinesen voor den dag quam ; en alsse al benart wierden / vermits de Jonken licht en niet diep gaan / begavense haar tot onder 't Fort selfs / waarse het sonder gevaar / op d'aldaar leggende Zand-banken aansetteden / en alwaar de Hollandsche Schepen niet durfden komen / want een der negen sich daar na toe begeven hebbende / stiet aan stukken / en verloor 'er omtrent de vierhondert mannen / die alle in handen der Sinesen vervielen / niet tegenstaande onsen Gouverneur sijn uytterste vermogen aanwendde om haar te bevrijden ; de brandt raakte ook in 't Schip de Hector, en Jacob Caun, die Bevelhebber van dito vloot was / siende dat de levens middelen hem ontbraken / nam voor na Batavia met twee hondert vrouwen en kinderen / die der Sinesen handen ontkomen waren te zeylen / alwaarse ook gelukkelijk / zijnde vier weken en ses dagen onderwegen geweest / aanquamen / want soose langer onderweeg geweest waren / souden gevaar geloopen hebben van honger te sterven. Op de tijding die sy brachten / bereyde men terstont een nieu secours / en wierden vier Schepen met Ambassadeurs na den Tartarischen Cham afgevaerdigt / om bystant tegens dese wederspannige Sinesen te versoeken. Maar Cojet niet denkende / datse hem soo hard souden benauwt hebben / gaf ondertusschen 't Fort met accoort over / en quam te Batavia, waar men hem gevangen gehouden heeft. d'Oost-Indische Compagnie hoopt noch 't voorschreven Eylandt wederom in te krijgen / en hare schade te vergoeden / alsoo den Tartar sijne genegentheyt in dese ontmoeting / om haar by te staan / betuyght heeft / met eenen in Sina te mogen handelen : dese vrije handeling / waar na de Compagnie soo lang verlangt heeft / soude veel meer de saken van de Compagnie doen bloeijen / als de schade van 't Eylandt Formosa haar heeft aangebracht.

E Y N D E.